

Penambahan (*Al-Ziyadah*) dalam *Al-Qira'at Shadhdhah* Bersumberkan Abd Allah Ibn Mas'ud R.A

*Additions (*Al-Ziyadah*) in *Al-Qira'at Al-Shadhdhah* Originated
from *Qiraat Abd Allah Ibn Mas'ud R.A**

**Ahmad Zulfiqar Shah Abdul Hadi¹, Wan Nasyrudin Wan Abdullah²,
Sabri Mohamad² & Mohd Abdul Nasir Abdul Latif¹**

¹Jabatan Pengajian Islam, Fakulti Sains Kemanusiaan, Universiti Pendidikan Sultan Idris

²Jabatan al-Qur'an dan al-Sunnah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia
e-mel: zulfiqar@fsk.upsi.edu.my

Abstrak

Al-Qira'at al-Shadhdhah merupakan bacaan yang tertolak dan tidak dikira sebahagian daripada *al-Qur'an*. Ini kerana ia tidak menepati rukun bacaan *Qiraat* yang telah disepakati oleh para ulama'. 'Abd Allah bin Mas'ud adalah antara tokoh sahabat yang terdapat bacaan *Qiraat*nya berbeza dengan *al-Qur'an Rasm 'Uthmani*. Kajian ini memfokuskan kepada bentuk penambahan (*al-Ziyadah*) yang terdapat dalam *Qiraat Ibn Mas'ud*. Kajian ini mendapati sejumlah 71 penambahan yang berlaku dalam *Qiraat Ibn Mas'ud*. Perbezaan yang berlaku meliputi penambahan huruf, kata penyambung, perkataan dan frasa ayat. Kajian ini menunjukkan keaslian dan ketulenan *mashaf 'Uthmani* adalah tidak boleh diragukan. Kajian lanjutan perlulah diteruskan dalam bidang ilmu *Qiraat* bagi memastikan ketulenan *al-Quran* dan *Qiraat* terus terpelihara

Kata kunci *al-qira'at al-shadhdhah*, penambahan (*al-Ziyadah*), rukun *qiraat*

Abstract

Al-Qira'at Shadhdhah is one of the important discussions in the study of *Qiraat*. The recitation is rejected and not considered as part of the *Qur'an* due to non-compliance of the *Qiraat* rules that have been agreed to by the scholars. Ibn Mas'ud was among the companions whose recitations are different as compared to *Quran Rasm 'Uthmani*. This study focuses on the additions (*al-Ziyadah*) found in *Qiraat Ibn Mas'ud*. In total there are 71 additions in *Qiraat Ibn Mas'ud*. Those changes cover additions of the letters, the adjunctive articles, words and sentence phrases. The implication of this study shows that the authenticity and originality of *Mashaf 'Uthmani* couldn't be disputed. Thus, further studies need to be conducted in the field of *Qira'at* to ensure the authenticity of the *Qur'an* and *Qira'at* are well protected.

Keywords *al-qira'at al-shadhdhah*, additions (*al-Ziyadah*), rules of *qiraat*

Pengenalan

Qira'at merupakan ilmu yang membincangkan tentang sebutan dan cara menuturkan kalimah *al-Qur'an*. Cara sebutan itu termasuk yang disepakati oleh beberapa imam atau terdapat perbezaan dalam sebutan lafaz kalimah tertentu (Ibn al-Jazari, 1994; al-Qadi, 1992; Muhammad Salim, 1993). Semua bentuk sebutan dan bacaan mesti bersumberkan daripada Rasulullah SAW dan bukan hasil ijtihad para sahabat atau imam *Qira'at*. (al-Tahawi, 1995; Abd al-Hadi, 1966; al-Zarqani, 1995). Bidang utama ilmu *al-Qira'at* adalah perbincangan berkaitan pelbagai bentuk *Usul* atau *Farsy Huruf* yang bertujuan untuk menjelaskan sebutan dan cara menyebut dan membaca kalimah *al-Qur'an*. (al-Qastalani, 1392H; al-Dimyati, 2001; al-Zarqani, 1995).

Perkataan *al-Shadhdhah* merupakan kata nama terbitan yang merujuk kepada individu yang berpisah dari kumpulan (Ibn Faris, 1991). *al-Qira'at al-Shadhdhah* didefinisikan sebagai bacaan yang tidak mencapai tahap *mutawatir* (al-Sakhawi, 1987; al-Safaqisiy, 2004; al-Suyuti, 1988). Menurut al-Qaysi (1977), *al-Qira'at al-Shadhdhah* ialah sesuatu yang menyalahi sama ada *al-rasm* (tulisan) atau kaedah bahasa Arab, walaupun ianya diriwayatkan oleh perawi yang *thiqah* (dipercayai) daripada perawi yang juga *thiqah*, atau dari perawi yang tidak *thiqah* atau *thiqah* akan tetapi tidak masyhur. Ibn al-Jazari (1999) pula menyatakan *al-Qira'at al-Shadhdhah* merujuk kepada sanad yang sah, tepat dengan bahasa Arab akan tetapi menyalahi rasm al-Qur'an sama ada berlaku penambahan, pengurangan atau pertukaran kalimah. Manakala definisi yang dipegang oleh ramai ulama Qiraat ialah Qiraat yang mana telah gugur satu rukun atau lebih daripada rukun *al-Qira'at al-Sahihah* iaitu sanad yang *mutawatir*, tepat dengan kaedah bahasa Arab dan Rasm Uthmani (Abu Shamah, 1985; al-Nuwayri, 1986). Menurut al-Bulqini (2010), bacaan ini merujuk kepada Qiraat para tabiin seperti Sa'id Ibn Jubayr, Ibn Muhaysan, Ibn Abi 'Abalah, al-'A'casy, Yahya Ibn Wathab dan sebagainya.

Berdasarkan kepada perbincangan di atas, *al-Qira'at al-Shadhdhah* boleh disimpulkan sebagai bacaan al-Qur'an yang telah diriwayatkan secara bersanad daripada Rasulullah SAW namun ia tidak melengkap satu atau lebih syarat penerimaan al-Qira'at sama ada disebabkan oleh sanad yang tidak *mutawatir*, bersalahan dengan *Rasm 'Uthmani* dan tidak tepat dengan kaedah bahasa Arab.

Faktor Berlaku *al-Qira'at al-Shadhdhah*

Rasulullah SAW merupakan rujukan utama untuk semua bentuk bacaan al-Qur'an. Tanggungjawab ini kemudiannya dilaksanakan oleh para sahabat baginda. Tiada isu berkaitan perselisihan bacaan dicatatkan sehingga sampai kepada zaman pemerintahan Khalifah 'Uthman Ibn 'Affan. Ketika ini wilayah pemerintahan Islam semakin luas. Pelbagai kaum dan bangsa telah memeluk Islam. Fenomena ini memberikan kesan kepada cara bacaan al-Qur'an menerusi reaksi yang timbul dari kalangan umat Islam. Kepelbagaian bentuk bacaan yang bersifat sebagai peluasan yang diajar oleh Rasulullah SAW dengan tujuan mempermudah umat telah bertukar menjadi pertelingkahan dan perdebatan dalam kalangan umat Islam pada ketika itu. (al-Suyuti, 1988).

Atas persetujuan syura sahabat pada ketika itu, Khalifah 'Uthman R.A telah memerintahkan agar segala perselisihan yang timbul diselesaikan. Khalifah 'Uthman r.a telah memerintahkan supaya dibuat penyalinan al-Qur'an dari naskah asal yang berada dalam tangan Hafsa binti 'Umar r.a untuk disebarkan kepada seluruh tanah jajahan Islam. Langkah ini bertujuan untuk menyatukan bacaan al-Qur'an dan mengelakkan fitnah dan pertelingkahan yang berlanjutan (al-Tabari, 1967).

Langkah yang dikuatkuasakan ketika ini telah membawa kepada timbulnya beberapa perbezaan yang tertentu dalam bacaan dan penulisan al-Qur'an. Perbezaan ini telah membawa kepada munculnya bentuk bacaan yang keesahannya tidak dapat dikenal pasti secara *mutawatir* namun ia dicatat oleh beberapa orang sahabat. Bacaan ini kemudiannya diamalkan oleh sebahagian dari mereka dan ia mula tersebar. Bentuk bacaan ini kemudiannya dikenali sebagai *al-Qira'at al-Shadhdhah* dalam ilmu pengajian al-Qur'an. Antara faktor Qiraat ini mula tumbuh dan tersebar adalah:

1. Perbezaan Rasm dan Bacaan dalam Mashaf Sahabat

Kebanyakan dari para sahabat yang utama mempunyai mashaf tersendiri sebagai rujukan untuk bacaan al-Qur'an. Selepas kewafatan Rasulullah SAW, para sahabat telah berhijrah atas permintaan khalifah ke pelusuk dunia Islam atas kewajipan berdakwah. Kehadiran mereka ke tempat baru ini menjadikan mereka guru al-Qur'an. Mereka mengajar penduduk setempat dengan bentuk bacaan yang telah mereka ambil daripada Rasulullah SAW. Ini menjadikan penduduk Kufah berpegang kepada Mashaf Ibn Mas'ud, penduduk Basrah berpegang dengan mashaf Abu Musa al-'Asy'ari dan penduduk Damsyik berpegang dengan mashaf Ubay Ibn Ka'ab (Sha'ban Muhammad Isma'il, 1986).

2. Implikasi Peristiwa *‘Ardah al-Qur’an al-Akhirah*

Peristiwa *‘Ardah* (semakan pembentangan) al-Qur’an berlaku pada bulan Ramadhan setiap tahun, peristiwa ini merujuk kepada proses tadarus yang berlaku di antara Jibril A.S dan Rasulullah SAW. Menerusi peristiwa ini, semakan terhadap bacaan dan kedudukan al-Qur’an berlaku. Pada tahun kewafatan Rasulullah SAW, Jibril telah datang menemui Rasulullah SAW untuk mengulangkaji al-Qur’an sebanyak dua kali, al-Bukhari meriwayatkan;

Daripada Abi Hurairah RA berkata: Rasulullah SAW dibentangkan al-Quran satu kali pada tiap-tiap tahun, dan pada tahun baginda s.a.w wafat, al-quran dibentangkan kepada baginda sebanyak dua kali.

(al-Bukhari, 1993 No. Hadith: 4614)

Menerusi peristiwa pembentangan terakhir ini, banyak Qira’at telah dimansuhkan. Menurut Samrah Ibn Jundab (w. 58H.), Jibrail telah membentangkan al-Qur’an bersama-sama Rasulullah SAW sebanyak beberapa kali. Oleh itu terdapat para sahabat berkata: *‘Sesungguhnya Qira’at kami ini adalah Qira’at yang diambil selepas ‘Ardah yang terakhir’* (Abu al-Fadl al-Razi, 1994).

3. Sebaran Berita Pemansuhan Qira’at yang Terbatas

Sebaran berita pemansuhan Qira’at yang terbatas merupakan salah satu punca yang membawa kepada lahirnya perbezaan dalam Qira’at. Terdapat para sahabat yang tidak mengetahui atau tidak sampai kepada mereka berita tentang adanya Qira’at yang dimansuhkan. Ibn ‘Abbas telah meriwayatkan bahawa Saiyidina Umar telah berkata:

“Orang yang paling mengetahui mengenai Qiraat ialah Ubay Ibn Kacab dan yang paling mengetahui mengenai hukum ialah Ali. Namun demikian kami terpaksa meninggalkan Qiraat yang dibacakan oleh Ubay sekalipun Ubay berkata: ‘Aku tidak akan meninggalkan apa yang aku dengar daripada Rasulullah SAW, sedangkan Allah telah berfirman: ‘Apa saja ayat yang Kami nasakhkan atau Kami jadikan manusia lupa kepadanya, Kami datangkan yang lebih baik daripadanya atau yang sebanding dengannya

(Ibn Hajar, 1379H)

Dalam ayat di atas, jelas menunjukkan bagaimana ‘Umar R.A menolak dan membantah hujah Ubay R.A. Beliau dengan jelas enggan menerima Qira’at yang dibacakan oleh Ubay R.A. Alasan beliau adalah Qira’at yang dibacakan Ubay R.A itu adalah Qira’at yang telah dimansuhkan. Manakala bacaan yang dipegang oleh beliau merupakan bacaan yang diterima terus daripada Rasulullah SAW.

4. Standard Piawaian Bacaan Qira’at yang Tidak Jelas

Talaqqi dan *musyafahah* dengan guru dalam menerima bacaan merupakan piawaian yang penting dalam bacaan al-Qur’an. Proses ini berlangsung semenjak zaman Rasulullah SAW dan kekal menjadi asas utama di zaman para sahabat, tabi’in dan seterusnya. Penerimaan bacaan dalam bentuk ini antara lain bertujuan supaya sanad bacaan tersebut sahih dan *mutawatir*. Namun begitu, terdapat segolongan yang mengabaikan syarat ini (al-Nuwayri, 2003).

Keadaan ini menunjukkan tidak terdapat satu piawaian bacaan Qira’at yang jelas dan diterima. Ini menyumbang kepada tersebarinya bacaan yang tidak sahih. Standard piawaian ini hanya digariskan apabila munculnya ulama Qira’at al-Qur’an. Piawaian ini mula diperkenalkan oleh Ibn Mujahid (Abu Bakr Ahmad Ibn Musa Ibn al-‘Abbas Ibn Mujahid al-Tamimi, 324H), kemudiannya dilanjutkan oleh al-Shatibi (Abu Muhammad al-Qasim Ibn Fiyarah Ibn Ahmad al-Shatibi, 590H dan diperkemas lagi oleh Ibn al-Jazari (Abu al-Khayr Shams al-Din Muhammad Ibn Muhammad Ibn Muhammad Ibn Ali Ibn Yusuf al-Jazari, 833H). Mereka bertiga ini telah menyumbang kepada wujudnya satu piawaian yang jelas dan rasmi dalam proses pengajaran dan pembelajaran ilmu Qira’at. Usaha ini memberikan

kesan kepada proses penilaian semula Qira'at yang kemudiannya lahirlah pembahagian Qira'at kepada *al-Qira'at al-Mutawatirah* dan *al-Qira'at al-Shadhdhah*.

5. Terdapat Keraguan dan Kesilapan

Keraguan dan kesilapan ini merujuk kepada perawi Qiraat yang tidak *dabit* (kuat ingatan) dalam riwayat bacaan mereka. Ini kerana tidak semua Qari itu mempunyai ketelitian, kebijaksanaan dan ingatan yang baik, mahir dalam *I'rab al-Qira'at* dan tatabahasa Arab, faham dengan jelas semua kalimah al-Qur'an dan menitik beratkan persoalan sanad (Ibn Mujahid, 1400H; Ibn al-Jazari, 1999). Keadaan ini menyebabkan wujudnya bacaan yang salah dan *shadh* dilakukan oleh para perawi Qira'at. Bacaan ini kemudiannya tersebar dalam kalangan masyarakat pada ketika itu. Apatah lagi perawi tersebut kemudiannya bertindak menjadi guru Qira'at yang secara tidak langsung menyumbang kepada tersebarnya kesilapan tersebut.

6. Pemalsuan Bacaan al-Qur'an

Pemalsuan bacaan al-Qur'an antaranya ialah dengan menisbahkan bacaan kepada sahabat-sahabat tertentu. Antara bukti yang menunjukkan wujudnya pemalsuan dalam bacaan al-Qur'an ialah pendustaan yang telah dibuat oleh kumpulan Syiah yang melampau. Mereka telah menisbahkan bacaan Qira'at tertentu kepada 'Abd Allah Ibn Mas'ud (Abu Hayyan, 1993) dan kepada Mashaf 'Ali R.A. (Shahin, 1998). Contohnya ialah bacaan yang disandarkan kepada Ibn Mas'ud R.A. daripada golongan syiah iaitu dalam surah Ali 'Imran (3) 33;

﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ 1.

Syiah telah menambah frasa 2. (وآل محمد) dalam ayat di atas menjadikan ayat tersebut 3. (وآل محمد على العالمين وآل إبراهيم وآل عمران) (<http://shiaweb.org>). Penambahan 4. (وآل محمد) merupakan satu bentuk pemalsuan yang telah dilakukan oleh mereka dalam bacaan al-Qur'an.

TOKOH SAHABAT ABD ALLAH IBN MAS'UD R. A

Beliau ialah 'Abd Allah Ibn Mas'ud r.a Ibn Ghafil Ibn Habib Ibn Syamkh Ibn Far Ibn Makhzum Ibn Sahilah Ibn Kahil Ibn al-Harith Ibn Tamim Ibn Sa'ad Ibn Hudhayl Ibn Mudrakah Ibn Ilyas Ibn Mudir al-Huzli, Abu Abd al-Rahman. (Ibn 'Athir, 1987). Abd Allah Ibn Mas'ud R.A merupakan antara yang terawal memeluk Islam. Diriwayatkan beliau telah masuk Islam bersama-sama dengan Sa'fid Ibn Zayd dan isterinya iaitu Fatimah Ibn al-Khattab yang merupakan adik kepada Umar al-Khattab (Ibn Athir, 1987, Ibn Hajar al-Asqalani, 2008). al-Hakim (1990) meriwayatkan bahawa 'Abd Allah Ibn Mas'ud menyatakan tentang dirinya; "*Sesungguhnya engkau melihat aku, keenam dari yang muslim di atas bumi ini,*" (al-Hakim 1990. No. Hadith: 5368 dan 5636).

Muslim (1365H) meriwayatkan Abu Musa al-'Asy'ari telah berkata: "Aku tidak pernah melihat Rasulullah SAW tanpa kewujudan Ibn Mas'ud R.A. di sisi baginda. Dia sentiasa ada bersama Rasulullah SAW semasa kami tiada, diberi keizinan oleh Rasulullah SAW kepada beliau semasa kami dihalang". al-Hakim (1990) meriwayatkan bahawa Rasulullah SAW telah bersabda; "Aku merestui ke atas umatku atas apa yang direstui oleh Ibn Umm Abd 'Abd Allah Ibn Mas'ud". Hadis ini menunjukkan pengiktirafan Rasulullah SAW terhadap 'Abd Allah Ibn Mas'ud R.A bahawa kebanyakan perkara yang menjadi pilihan dan perkenan Ibn Mas'ud R.A adalah selari dengan apa yang dikehendaki oleh Rasulullah SAW.

Al-Bukhari (1993) telah meriwayatkan: Daripada Abd al-Rahman Ibn Yazid telah berkata: Kami telah bertanya kepada Hudhayfah tentang siapakah lelaki yang amat dekat perwatakan dan kemuliaan dengan Rasulullah SAW sehingga boleh kami ambil contoh darinya. Maka telah berkata Hudhayfah: "Aku tidak mengetahui tentang orang lain yang amat dekat perwatakan dan kemuliaan dengan Rasulullah SAW setanding Ibn Umm Abd". (al-Bukhari, 1993. No. Hadis: 3478)

Pengiktirafan terhadap kepakaran Ibn Mas'ud dalam bidang al-Qur'an boleh dilihat menerusi empat aspek. Aspek pertama ialah permintaan Rasulullah SAW agar diperdengarkan bacaan kepada Baginda

SAW. Al-Bukhari (1993) meriwayatkan bahawa pernah Rasulullah SAW telah meminta kepada beliau agar dibacakan kepada baginda al-Qur'an sedangkan al-Quran itu diturunkan Tuhan kepada baginda. Ini menunjukkan bahawa Rasulullah SAW suka mengiktiraf terhadap bacaan 'Abd Allah Ibn Mas'ud. (Al-Bukhari, 1993 *Bab Qawl al-Muqri' Li al-Qari' Hasbuk*. No. Hadis: 4662)

Aspek kedua pula pengiktirafan sebagai rujukan utama al-Qur'an. (al-Bukhari, 1998) meriwayatkan, Rasulullah SAW bersabda; "Ambillah (pelajarilah) al-Quran daripada empat (orang) iaitu dari Abd Allah Ibn Mas'ud, Salim (Hamba Abu Hudhayfah) Mu'az Ibn Jabal dan Ubayy Ibn Ka'ab". Aspek ketiga pula pengiktirafan sebagai sahabat yang mempunyai bacaan yang tepat dan sesuai dengan bacaan ketika ayat tersebut diturunkan. Al-Hakim (1990) meriwayatkan sabda Rasulullah SAW; "Sesiapa yang menyukai untuk membaca al-Quran tepat sebagaimana ianya diturunkan maka bacalah seperti mana bacaan Ibn Umm Abd".

Manakala aspek keempat pula pengiktirafan terhadap pengetahuan yang luas tentang setiap peristiwa dalam penurunan al-Qur'an. Muslim (1995) meriwayatkan kenyataan beliau; "Dan tidak ada selain darinya yang mengetahui tentang kitab Allah satu surah kecuali aku mengetahui di mana ianya diturunkan. Juga tidak ada ayat kecuali aku mengetahui dalam keadaan mana ianya diturunkan. Dan sekiranya aku mengetahui ada seorang yang lebih mengetahui berkenaan dengan kitab Allah (lebih) daripada aku, nescaya akan aku capai untaku dan pergi menemuinya".

'Abd Allah Ibn Mas'ud r.a telah meninggal dunia pada 32 Hijrah di Madinah al-Munawwarah. (Khalid Abd al-Rahman al-'Akk, 1991). Ketika itu beliau berumur lebih dari 60 tahun (Muhammad Rawwas Qal'ah Ji, 1984) dan dinyatakan kematian beliau ialah sebelum berlakunya pembunuhan Khalifah Uthman R.A. Sebelum meninggal, beliau telah mewasiatkan agar Zubayr mensolatkan jenazahnya dan disemadikan di sebelah kubur Uthman Ibn Mazu'n dalam kawasan perkuburan Baqi'. (al-Tabari, 1407H)

Reka Bentuk Kajian

Kajian ini secara umumnya merupakan kajian kualitatif. Dalam proses pengumpulan data, kajian ini hanya menggunakan metode dokumentasi semata. Pemilihan metode dokumentasi digunakan kerana khazanah ilmu Islam seperti ilmu Qira'at merupakan suatu ilmu yang telah dibincangkan secara panjang lebar oleh para ulama sama ada baru mahupun ulama silam. Data diperoleh dari kitab-kitab Tafsir, kitab-kitab Hadis, kitab rujukan Qira'at, tesis, disertasi dan artikel jurnal ilmiah, perisian dan laman sesawang yang berkaitan.

Bentuk *al-Qira'at al-Shadhdhah* Bersumberkan 'Abd Allah Ibn Mas'ud R.A.

Mushaf Ibn Mas'ud R.A ini hakikatnya tidak diriwayatkan dalam bentuk mashaf. Ia hanyalah merupakan periwayatan yang disandarkan kepada mashaf beliau atau disandarkan kepada bacaan beliau. Ia dinukilkan dengan menggunakan pelbagai lafaz antaranya ialah:

1. **وَيُصْحَفُ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ** (dan dalam Mashaf 'Abd Allah Ibn Mas'ud). Penggunaan lafaz ini terdapat antaranya dalam *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn 'Atiyyah, *Tafsir al-Qurtubi*, *Tafsir Maqatil Ibn Sulayman* dan *Ma'ani al-Qur'an al-Nuhhas*.
2. **وَيُقْرَأُ عَبْدُ اللَّهِ** (dan dalam Qiraat 'Abd Allah). Penggunaan lafaz ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Durr al-Manthur* karangan al-Suyuti, *al-Kashshaf* karangan al-Zamakhshari, *Tafsir al-Thalabi*, *Tafsir Ibn Kathir*, *Tafsir al-Tabari* dan sebagainya. Lafaz ini merupakan antara yang paling popular.
3. **وَقَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ** (Dan telah baca 'Abd Allah Ibn Mas'ud). Penggunaan lafaz ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn 'Atiyyah, *Tafsir al-Qurtubi*, *Ma'ani al-Qur'an al-Nuhhas* dan *Mafatih al-Ghayb* al-Razi.

4. **وَبِي حَرْفِ عَبْدِ اللَّهِ** (Dan dalam bentuk (bacaan) °Abd Allah Ibn Mas°ud). Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Durr al-Masun* karangan al-Samin al-Halabi, *al-Kashshaf* karangan al-Zamakhshari, *Tafsir al-Alusi*, *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn °Atiyyah dan *Tafsir al-Baghawi*.
5. **كَانَ أَصْحَابُ عَبْدِ اللَّهِ يَقْرَعُونَهَا** (Adalah perawi °Abd Allah membacanya sedemikian). Penggunaan lafaz ini terdapat antaranya dalam *Tafsir al-Thawri* dan *Tafsir min Sunan Sa'id Ibn Mansur*.
6. **وَهِيَ قِرَاءَةُ عَبْدِ اللَّهِ وَأَصْحَابِهِ** (Dan merupakan °Abd Allah serta perawinya). Penggunaan ini terdapat antaranya dalam *al-Bahr al-Muhit* karangan Abu Hayyan, *al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn °Atiyyah, *Ruh al-Ma'ani* karangan al-Alusi dan *Tafsir al-Qurtubi*.

Berdasarkan kajian yang telah dibuat terdapat 402 *khilaf* atau perbezaan *rasm* dan bacaan °Abd Allah Ibn Mas°ud r.a berbeza dengan penulisan *Rasm °Uthmani*. Semua *khilaf* ini dibahagikan dalam beberapa bentuk:

1. Perbezaan titik pada lafaz atau perkataan
2. Perbezaan dalam pergantian (*al-Ibdal*)
3. Perbezaan dalam penambahan (*al-Ziyadah*)
4. Perbezaan dalam pengurangan (*al-Nuqsan*)
5. Perbezaan dari sudut mendahului dan mengakhirkan (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*)
6. *Khilaf Berkelompok (Al-Tajamu° al-Ikhtilaf)*

Tulisan ini hanya memberikan tumpuan kepada bentuk *al-Qira'at al-Shadhdhah* yang bersumberkan Ibn Mas°ud dari aspek penambahan (*al-Ziyadah*) sahaja.

Berdasarkan penelitian terhadap enam sumber iaitu *Jami' al-Bayan fi Ta'wil al-Qur'an* karangan Abu Ja°far Ibn Jarir al-Tabari, *Al-Muharrir al-Wajiz* karangan Ibn °Atiyyah al-Andalusi, *al-Masahif* karangan Ibn Abu Dawud, *Al-Musannaf Abd al-Razzaq* karangan Abu Bakr Abd al-Razzaq al-San°ani, *Al-Muhtasab* karangan Ibn Jinni dan *Al-Durr Manthur fi al-Ta'wil bi al-Ma'thur* karangan Jalal al-Din al-Suyuti, secara keseluruhan, jumlah bacaan *syadh* yang bersumberkan Qiraat Ibn Mas°ud dalam bentuk penambahan (*al-Ziyadah*) sebanyak 71 tempat. Daripada jumlah ini, penulis telah membahagikan bentuk penambahan (*al-Ziyadah*) kepada 5 jenis iaitu:

Jadual 1 Pembahagian Kategori Penambahan (*al-Ziyā dah*) dalam Qira'at Ibn Mas°ud r.a

Bil	Bentuk Penambahan	Jumlah	Peratus
1.	Partikel Kata Penyambung	26	36.62%
2.	<i>Damir</i>	3	4.23%
3.	Kata Penyambung dan <i>Damir</i>	6	8.45%
4.	Perkataan	17	23.94 %
5.	Frasa	19	26.76%
	Jumlah Besar	71	100%

Sumber : Adaptasi dari Dapatan Hasil Kajian

1. Penambahan Partikel Kata Penyambung

Dalam konteks bahasa Arab, partikel merupakan golongan kata yang paling utama untuk menyampaikan fungsi makna penyambungan (perkaitan) antara bahagian-bahagian ayat (Ahmad Rushdi, 2010). Partikel kata penyambung merujuk kepada beberapa bentuk kata penyambung yang ada dalam bahasa Arab. Ia merujuk kepada beberapa kata penyambung iaitu *harf al-jar*, *istithna'*, *jazm*, *al-su'al*, *°ataf* dan

sebagainya. Secara keseluruhan terdapat 26 penambahan partikel kata penyambung yang telah dikesan dalam Qiraat °Abd Allah Ibn Mas°ud R.A. Antara contoh penambahan kata penyambung ialah:

- a) (*al-Nūr* : 60) أَنْ يُضَعْنَ مِنْ تَيْهَاتٍ : (من)
- b) (*al-Isrā'* : 23) إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ إِمَّا وَاحِدًا وَإِمَّا كِلَاهُمَا : (إِمَّا)
- c) (*al-Ankabūt* : 25) إِمَّا مَوَدَّةً بَيْنَكُمْ : (إِمَّا)
- d) (*al-Zukhruf* : 19) مَا شَهِدَ خَلْقَهُمْ (ما)
- e) (*al-Jāthiah* : 4) وَبِىْ خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ لَأَيَاتٍ : (ل)

2. Penambahan Damir

Damir ialah suatu perkataan yang merujuk kepada orang yang pertama (المتكلم), orang kedua (المخاطب) dan orang yang ketiga (الغائب), sebagai ganti kepada nama yang zahir dengan tujuan yang lebih ringkas (Abd al-Hādi Fadlī 1990). Menurut Qiraat Ibn Mas°ud terdapat 3 tempat sahaja yang melibatkan berlakunya penambahan *damir*. Ketiga-tiga bentuk penambahan *damir* ialah merujuk kepada kata ganti nama yang ketiga iaitu dengan penambahan *al-Hā'* (هـ).
sebagaimana berikut:

- i. Penambahan pada perkataan (*يُصْرَفُ*) menjadi (*يُصْرَفُهُ*) dalam surah *al-An°ām* ayat 16 berikut :

﴿ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْنَاهُ، وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴾ (١٦)

- ii. Penambahan pada perkataan (*فَجَزَاءٌ*) menjadi (*فَجَزَاءُهُ*) dalam ayat 95 surah *al-Mā'idah* sebagaimana berikut :

﴿ فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعْمِ ﴾

- iii. Penambahan pada perkataan (*ثُمَّ لَيَقَطَعَنَّ*) menjadi (*لَيَقَطَعُهُ*) dalam surah *al-Hajj* ayat 15 sebagaimana berikut:

﴿ ثُمَّ لَيَقَطَعَنَّ فَلَئِنْ نَظَرَ هَلْ يَنْظُرُ هَلْ يُدْهِبَنَّ كَيْدَهُ، مَا يَغِيظُ ﴾ (١٥)

3. Penambahan Gabungan Kata Penyambung dan Damir

Selain kata penyambung dan juga *damir* yang berlaku penambahan secara tunggal, terdapat 6 tempat dalam Qiraat Ibn Mas°ud R.A berlaku secara gabungan antara keduanya. Antara contoh berlakunya penambahan lafaz gabungan ini adalah sebagaimana berikut:

- i. Penambahan gabungan *al-Jarr* dengan kata ganti nama kedua menjadi (*لَكَ*) dalam surah *al-Furqan* ayat 19: ﴿ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ﴾ menjadi (*لَكَ صَرْفًا*). (al-Ṭabarī 2000)
- ii. Penambahan gabungan *al-Jarr* dengan kata ganti nama ketiga iaitu (*عِنْدَهُ*) dalam ayat 106 surah *al-Isra'* sebagaimana berikut: ﴿ وَقُرْءَانًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى حُكْمٍ ﴾ menjadikan ayat berkenaan dibaca (*مَرْتَنَاهُ عَلَيْهِ لِتَقْرَأَهُ*). (Ibn °Aṭiyyah 1422H).

4. Penambahan Perkataan

Dari sudut pengurangan perkataan, secara keseluruhannya terdapat 17 tempat berlaku penambahan. Penambahan perkataan meliputi penambahan kata nama (الإسم) kata kerja (الفعل) dan kata hubung (الحرف) Contoh penambahan perkataan ialah :

- i. Penambahan kata nama (الإسم): Contohnya ialah penambahan perkataan (الأصغر) dalam surah al-A'raf: 40 iaitu وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ menjadikan ayat berkenaan حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ الْأَصْفَرُ.
- ii. Penambahan kata kerja (الفعل): Contohnya ialah penambahan perkataan (يَقُولَانِ) dalam surah al-Baqarah (2): 127 iaitu وَإِذْ رَفَعُوا بُرْجَهُمْ الْفَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا. menjadi يَقُولَانِ رَبَّنَا.
- iii. Penambahan *al-Harf*: Contohnya ialah penambahan perkataan (لَا) dalam ayat أَنْ لَا يَطُوفَ بِمَا (al-Baqarah:158) menjadikan ayat berkenaan - فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا.

5. Penambahan frasa

Frasa ialah unit yang boleh terdiri daripada satu susunan yang mengandungi sekurang-kurangnya dua patah perkataan ataupun satu patah perkataan yang berpotensi untuk diperluas menjadi dua patah perkataan atau lebih. (Abdullah Hasan,1980). Berdasarkan kajian, semua penambahan ini adalah dalam bentuk pentafsiran ayat berkenaan supaya dapat difahami dengan jelas oleh para pembaca al-Qur'an. Menurut Qiraat Ibn Mas'ud terdapat 19 tempat dalam al-Quran yang telah berlaku penambahan. Penambahan ini berlaku dalam rangkaian dua perkataan hingga lima perkataan. Berikut adalah antara contoh ayat yang telah berlaku penambahan berbanding al-Qur'an *Rasm 'Uthmani*.

- i. Penambahan frasa 2 perkataan: ﴿ وَأَمْرًا أَنَّهُ قَائِمَةٌ فَضَحَكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ ﴾ (Surah Hud: 71) menjadikan ayat berkenaan قَائِمَةٌ وَهِيَ جَالِسٌ
- ii. Penambahan frasa 3 perkataan: ﴿ أذِنَ لِلَّذِينَ يُقَتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا ﴾ (Surah al-Hajj: 39) menjadikan ayat berkenaan يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
- iii. Penambahan frasa 4 perkataan: ﴿ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذُرْكُمُوهَا وَأَلْهَمْنَاكَ وَيَذُرْكُوكَ وَقَدْ تَرَكُوكَ أَنْ تَعْبُدُونَكَ وَأَلْهَمْنَاكَ ﴾ (Surah al-A'raf: 127) Menjadikan ayat berkenaan setelah berlaku penambahan menjadikan ayat berkenaan وَيَذُرْكُوكَ وَقَدْ تَرَكُوكَ أَنْ تَعْبُدُونَكَ وَأَلْهَمْنَاكَ
- iv. Penambahan frasa 5 perkataan: ﴿ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ﴾ (Surah al-Baqarah: 198) menjadikan ayat berkenaan dengan penambahan iaitu فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ فَابْتَغُوا حَيْثُ بَدَأْتُمْ

KESIMPULAN

Al-Qira'at al-Shadhdhah merupakan bacaan al-Qur'an yang telah diriwayatkan secara bersanad daripada Rasulullah SAW namun ia tidak melengkapkan satu atau lebih syarat penerimaan Qira'at iaitu sanad yang *mutawatir*, bersalahan dengan *Rasm 'Uthmani* dan tidak tepat dengan kaedah bahasa Arab. Secara keseluruhannya terdapat 70 tempat penambahan dalam bacaan Qira'at 'Abd Allah Ibn Mas'ud. Penambahan ini berlaku dalam empat bentuk iaitu penambahan huruf, partikel kata penyambung, perkataan dan frasa ayat. Harus ditegaskan bahawa berlakunya sesuatu penambahan hakikatnya bukanlah sesuatu yang direka dan dimasukkan sebagai bacaan al-Qur'an. Ia adalah merupakan sesuatu yang diriwayatkan dan bersumberkan daripada Rasulullah SAW. Namun begitu ia tidak mematuhi rukun-rukun yang telah disepakati oleh ulama Qira'at.

Berlakunya penambahan dalam bacaan al-Qur'an hakikatnya merupakan suatu pentafsiran kepada perkataan dan menjelaskan lagi makna ayat al-Qur'an. Bentuk penambahan ini dikenali dengan nama *al-Qira'at al-Mudraj* atau *al-Qira'at al-Tafsiriyyah*. Ramai ulama tafsir antaranya ialah al-Qurtubi, Ibn Kathir, Abu Hayyan al-Andalusi, al-Nasafi dan al-Jassas telah mengaplikasi dan menggunakan *al-Qira'at al-Mudraj* sebagai sumber dan hujah (Mohd Faizul Amri Mohd Saad, 2009). Penulis bersetuju dengan pandangan Ibn al-Jazari (2006) bahawa *al-Qira'at al-Tafsiriyyah* ini tidak boleh dihukum

sebagai diterima atau ditolak kerana ini berkemungkinan dikira sebagai bentuk-bentuk pentafsiran al-Qur'an. Tambahan pula kebanyakan periwayatan dalam bentuk *al-Qira'at al-Tafsiriyyah* ini sah sanad dan bertepatan dengan bahasa Arab, ia ditolak kerana ia bersalahan dengan *Rasm 'Uthmani*.

Terdapat beberapa faktor yang menyebabkan berlakunya perbezaan dalam bacaan Qira'at Ibn Mas'ud. Faktor utama ialah faktor riwayat yang lemah (*da'if*) dan bertaraf *ahad*. Selain itu, ia juga berpunca disebabkan ada dalam kalangan sahabat yang tidak mengetahui atau tidak sampai kepada mereka berita tentang adanya Qira'at yang dimansuhkan terutamanya selepas pembentangan terakhir (*al-Urdah al-Akhirah*). Selain itu, kesilapan dalam periwayatan, penulisan dan penyalinan al-Quran juga boleh berlaku disebabkan tersebarnya Islam dan ramainya umat Islam yang belajar al-Qur'an. Sekiranya diteliti, keadaan ini juga berlaku kepada riwayat yang disandarkan kepada sahabat lain seperti Qira'at Ubay Ibn Ka'ab, Qira'at Ali Ibn Abi Talib, Qira'at Ibn 'Abbas dan sebagainya.

Selain penambahan, terdapat juga pengurangan, pertukaran atau pergantian perkataan (*al-Ibdal*) yang mendahului dan mengakhir (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*) dalam *al-Qira'at Syahdhah*. Justeru, untuk kajian seterusnya dicadangkan untuk dibuat kajian lanjutan dengan menumpukan kepada pergantian perkataan (*al-Ibdal*) dan mendahului serta mengakhir (*al-Taqdim wa al-Ta'khir*).

Rujukan

- Abdullah Hassan. (1980). *Linguistik am untuk guru bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Fajar Bakti.
- Abu Hayyan al-Andalusi. (1993). *Tafsir al-Bahr al-Muhit*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Abu Shamah, Abu al-Qasim Shihab al-Din Ibn Abd al-Rahman. (1985). *al-Mursyid al-Wajiz Ila 'Ulum Tata'allag bi al-Kitab al-'Aziz*. Bayrut: Dar Sadir.
- Ahmad Rushdi Hj Haroon. (2010). *Penguasaan Partikel "Al" Bahasa Arab dalam kalangan pelajar Melayu*. Disertasi. Universiti Malaya, Kuala Lumpur: Fakulti Bahasa dan Linguistik.
- Ahmad Zulfiqar Shah Abd Hadi. (2015). Piawaian Rasm Uthmani terhadap al-Qira'at Syahdhah bersumberkan Qira'at 'Abd Allah Ibn Mas'ud. Tesis Doktor Falsafah yang tidak diterbitkan. Jabatan al-Quran dan al-Sunnah: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Al-Baghawi, al-Husayn Ibn Mas'ud. (1983). *Syarh al-Sunnah*. Beirut: al-Maktab al-Islami.
- Al-Bukhari, Muhammad Ibn Isma'il Ibn Ibrahim Ibn al-Mughirah. 1993. *Sahih al-Bukhari: al-Musnad min Hadith Rasul Allah SAW min Sunanih wa Ayyamih*. Dimasyq: Dar al-Ulum al-Insaniah.
- Al-Bulqini, Jalal al-Din Ibn Abd al-Rahman Ibn 'Umar. (2010). *Mawaqi' al-'Ulum fi Mawadi' al-Nujum*. Dar al-Sahabah.
- Al-Dimyati, Shihab al-Din Ahmad Ibn Muhammad al-Banna. (2001). *Ithaf al-Fudala' al-Basyar fi al-Qira'at al-Arba'ah 'Asyar*. Bayrut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Al-Nuwayri, Muhammad Ibn Muhammad Muhib al-Din, Abu al-Qasim. (2003). *Syarh Tayyibah al-Nasy fi al-Qira'at al-'Asyr*. Beirut L dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Al-Qadi, Abd al-Fattah Ibn Abd al-Ghani. (1992). *Al-Wafi fi Sharh al-Shatibiyyah fi al-Qira'at al-Sab'i*. Maktabah al-Sawadi Li al-Tawzi'.
- Al-Qastalani, Syihab al-Din. (1972). *Lata'if al-Isyarat Li al-Funun al-Qira'at*. Al-Majlis al-A'la Li al-Syu'un al-Islamiyyah.
- Al-Razi, Abu al-Fadl, 'Abd al-Rahman Ibn Ahmad. (1994). *Fada'il al-Qur'an wa Tilawatuh*. Dar al-Basha'ir al-Islamiyyah.
- Al-Safaqisiy Abu al-Hasan Ali Ibn Muhammad Ibn Salim. (2004). *Ghayth al-Nafi fi al-Qira'atal-Sab'i*. Bayrut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Al-Sakhawi, Ilm al-Din. (1987). *Jamal al-Qurra' wa Kamal al-Iqra'*. Makkah: Maktaabah al-Turath.
- Al-Suyuti, Jalal al-Din Abd al-Rahman Ibn Abi Bakr. (1988). *Al-Itqan fi 'Ulum al-Qur'an*. Tahq: Muhammad Abu al-Fadl Ibrahim. Bayrut: Maktabah al-'Asriyyah.
- Al-Tabari, Muhammad Ibn Jarir. (1967). *Tarikh al-Tabari, Tarikh al-Rusul wa al-Muluk*. Kaherah: Dar al-Ma'arif.
- Al-Tabari, Muhammad Ibn Jarir. (1407H). *Tarikh al-Umam wa al-Muluk*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Al-Tabari, Muhammad Ibn Jarir. (2000). *Jami' al-Bayan fi Ta'wil al-Qur'an*. Bayrut: Mu'assasah al-Risalah.
- Al-Tahawi, Abu Ja'far Ahmad Ibn Muhammad Ibn Salamah al-Azdi. (1995). *Ahkam al-Qur'an al-Karim*. Istanbul: Markaz Buhuth al-Islamiyyah.
- Al-Zarkasyi, Badr al-Din Ibn 'Abd Allah. (1990). *al-Burhan fi 'Ulum al-Qur'an*. Beirut: Dar al-Ma'rifah.
- Al-Zarqani, Muhammad 'Abd al-'Azim. (1995). *Manahil al-'Irfan fi 'Ulum al-Qur'an*. Bayrut: Dar al-Kutub al-'Arabi

- °Abd al-Sabur Shahin . (1998). *Tarikh al-Qur'an al-Karim*. Qahirah: Dar al-I'tisam.
- Hamdi Sultan al-°Adawi (2006) *al-Qira'at al-Shadhdhah Dirasah Sawtiyyah wa Dalaliyyah*. Misr: Dar al-Sahabah Li al-Turath bi Tanta.
- Ibn al-Athir al-Jazari. (1987). *Al-Kamil fi al-Tarikh*. Bayrut: Dar al-Kutub al-°Ilmiyyah.
- Ibn al-Jazari. Abu al-Khayr Shams al-Din Muhammad ibn Muhammad ibn Muhammad ibn Ali ibn Yusuf. (1999). *Munjid al-Muqr'in wa Mursyid al-Talibin*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Ibn al-Jazari. Abu al-Khayr Shams al-Din Muhammad ibn Muhammad ibn Muhammad ibn Ali ibn Yusuf. (1994). *Tayyibah al-Nashr Fi Qira'at al-°Asyr*. P.thq. Muhammad Tamim al-Zu'bi. al-Madinah al-Munawwarah : Maktabah Dar al-Huda.
- Ibn al-Jazari. Abu al-Khayr Shams al-Din Muhammad ibn Muhammad ibn Muhammad ibn Ali ibn Yusuf. (2000). *Tahbir al-Taysir fi al-Qira'at al-°Asyr*. Amman: Dar al-Furqan Li al-Nasyr wa al-Tawzi'.
- Ibn al-Jazari. Abu al-Khayr Shams al-Din Muhammad ibn Muhammad ibn Muhammad ibn Ali ibn Yusuf. (2006). *Ghayah al-Nihayah fi Tabaqat al-Qurra'*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Ibn Faris, Abi al-Hasab Ahmad Ibn Faris Zakariyya. (1991). *Maqayis al-Lughah*. Tahqiq: Abd al-Salam Muhammad Harun. Bayrut: Dar al-Jil.
- Ibn Hajar, Ahmad Ibn Ali Ibn Hajar al-Asqalani. (1379 H). *Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari*. Beirut: Dar al-Ma'rifah.
- Ibn Mujahid, Abu Bakr Ahmad Ibn Musa al-Tamimi. (1400H). *Al-Sab°ah fi al-Qira'at*. Al-Qahirah: Dar al-Ma'arif.
- Khalid °Abd al-Rahman al-°Akk. (1991). *Mawsu'ah cUzama' Hawl al-Rasul*. Beirut: Dar al-Nafa'is.
- Makki Ibn Abi Talib al-Qaysi. (1977). *Al-Ibanah 'An Ma'ani al-Qira'at*. Misr: Dar al-Nahdah.
- Muhammad Rawwas Qal°ah Ji. (1984). *Mawsu'ah Abd Allah Ibn Mas°ud*. Beirut: Dar al-Nafa'is.
- Muhammad Salim Muhaysin. (1997). *Al-Hadi Syarh Tayyibah al-Nasy fi al-Qira'at al-°Asyr*. Beirut: Dar al-Jil
- Muslim Ibn al-Hajjaj Abu al-Hasan al-Qushayri. (1365H). *al-Jami° al-Sahih al-Musamma Sahih Muslim*. Bayrut: Dar Ihya' al-Turath al-°Arabi.
- Nur al-Din °Atr . (1997). *Manhaj al-Naqd Fi °Ulum al-Hadith*. Dimashq: Dar al-Fikr.
- Sha°ban Muhammad Isma°il . (1986). *Rasm al-Mashaf wa Dabtuhu Bayn al-Tawqif wa al-Istilahat al-Hadithah*. Qahirah: Dar al-Salam Li al-Tiba'ah wa al-Nashr. <http://shiaweb.org/books/tahrif/pa113.html>